

КРАМАТОРСЬКА МІСЬКА ПУБЛІЧНА
БІБЛІОТЕКА ім. М. Горького
ІНФОРМАЦІЙНО- БІБЛІОГРАФІЧНИЙ
ВІДДІЛ

Сузір'я Шевченківських лауреатів (2011 -...)

(рекомендаційно - бібліографічний
показчик)

Краматорськ, 2011

Укладачі:

**Горлова О.М.
Побєдаш Г.А.**

Комп'ютерний набір:

Горлова О.М.

Відповідальний за випуск:

Труш Н.В.

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ № 275/2011

О присудженні Національної премії України імені Тараса Шевченка

На підставі подання Комітету з Національної премії України імені Тараса Шевченка **постановляю:**

1. Присудити Національну премію України імені Тараса Шевченка 2011 року:

ГОРАКУ Роману Дмитровичу, ГНАТІВУ Миколі-Ярославу Миколайовичу, літературознавцям – за 10-томне видання «Іван Франко»;

ДЯДЮРІ Миколі Володимировичу, диригентові-постановнику;

СОЛОВ'ЯНЕНКУ Анатолію Анатолійовичу, режисерові-постановнику;

МАГЕРІ Сергію Ігоровичу та КРАМАРЄВІЙ Оксані Юріївні, виконавцям вокальних партій – за оперу В. Белліні «Норма» Національного академічного театру опери та балету України імені Т.Г.Шевченка;

ЗАБЛЯСТІЙ Лідії Леонідівні, артистці – за вокальні партії в оперних виставах та концертні програми 2005 – 2010 років.

2. Установити на 2011 рік розмір Національної премії України імені Тараса Шевченка 250 тисяч гривень кожна.

Президент України Віктор ЯНУКОВИЧ.

4 березня 2011 року.

Грунтовний, унікальний життєпис Івана Франка

Про Івана Франка написано багато. Але, безперечно, одними з найцікавіших є глибокі біографічні дослідження відомого франкознавця Романа Горака. Це такі його твори, як «Вмерти, щоб жити» (1985), «Ювілейний дар» (1985), «Переполюх у Коломиї» (1986), «Я є мужик, пролог, не епілог» (1986), «Лесь Мартович» (1990), роман-есе «Задля празника» (1987, 1989), повість-есе «Тричі мені являлася любов» (1983, 1987, 2006), «Ілюзії, ім'я яким любов» (1996), «Розвіяні вітром» (1999), «Дорога до Жовтанців» (2006), «Де верхи вносить наш бескид гордий...» (2007), «Твоє ім'я не вимовлю ніколи» (2008).

Нещодавно Роман Горак у співавторстві з Ярославом Гнативим завершив видання десяти фундаментальних книг біографічної епопеї «Іван Франко».

Перша книга, як і всі інші, із серії документальної біографії «Іван Франко. Рід Якова» присвячена найактуальнішим питанням його біографії і збудована повністю на архівах, що на сьогодні дуже важливо. Всупереч всіляким вигадкам, автори доводять справжнє українське походження поета. Прізвище вперше згадується в документах 1777 року на Самбірщині Львівської області у селі Озимина. Існувало у 16 столітті також село Франків, тепер Залуччя, біля Снятина Івано-Франківської області. Тому говорити про німецьке чи ще якесь походження роду Франків не доводиться. Автори дослідження дуже ретельно й скрупульозно дослідили це за архівними даними та метричними церковними записами.

Нормальну школу, де навчався І.Франко («Цілком Нормальна школа», книга 2), мусив закінчувати кожен, хто бажав іти далі в гімназію (книга 3), потім в університет (книга 4). Крім релігії, в школі вивчали

німецьку, польську та українську, тобто, як тоді її називали в Галичині – руську мову.

Рідної мови в Дрогобичі, де навчався малий Франко, не вживали. Соромилися. Українська мова вважалася доброю тільки «для спілкування з худобою, для вивезення гною і для мужви, яка подібна до худоби. Рідної мови цуралися священники. За те, що дитина заговорила рідною українською мовою, жорстоко карали.

Майже те саме було й на Великій Україні, як писав Франко, або, за московською термінологією, Малоросії.

У біографії наводиться уривок із нарису Франка, коли він оповідає про зустріч зі своїм героєм, бурсаком Михайлом, який повідомляє новину, що в бурсі останнім часом завелися якісь «українчики». Вони читають якогось там Шевченка, вимагають, аби з ними говорили «по-українськи», а це цілком проти природи. Адже кожен русин знає, що він не поляк, не українець, а «настоящий русский». Так учили Михасів у бурсі «Народного Дому», побудованій, до речі, на податки отих селяхів, які ніяк не могли навчитися говорити «по-людськи», а патякали своєю хлопською мовою. Колись ця ж сама бурса і той же «Народний Дім» були побудовані для того, щоб розвивати ту «хлопську» мову, готувати для української культури молоді кадри. Звідти мала починатися «Молода Русь»... І тепер декількох хлопців, які відважилися говорити у стінах тієї бурси рідною мовою і читати Шевченка, вишпурнули за браму тієї ж «Молодої Русі».

«Україну шалено русифікували, – пишуть біографи. – В українські міста закидались десанти з Приуралля та Приволжя, щоб доконати «хохлов». Більмом в оці був Львів, Західна Україна. Тут тільки змінювалася криміногенна обстановка, але десантникам нічого не вдавалося зробити з національною свідомістю галичанина, з його високою духовною культурою. Українська мова зникла з діловодства, з вищих навчальних закладів, зменшувалася кількість українських шкіл. Зате насаджувалися російські школи, вчителі української мови мали дивовижно малі учбові навантаження... Геноцид визнавався явищем правомірним. Відразу почали між собою змагатися ренегати».

Академіки, московські блюдолизи, активно підпряглися у воза обмосковлення українського народу, починаючи від «московсько-московських» словників і закінчуючи нищенням усього, що нагадувало українське. Білодіди, жовтобрюхи і їм подібні були тут заспівувачами. Яскравим прикладом може бути наукова й життєва доля онуки Франка – Зиновії Тарасівни, про що добре оповідано у першій книзі Горака й

Гнатіва. Як, до речі, і доля Франкових синів Андрія, Тараса, Петра, дочки Ганни і всіх їхніх нащадків, «розсипаних порохом по світу...»

У третій книзі «Гімназія» цікаво описана постать гімназійного вчителя Франка – Івана Верхратського, який відверто заявляв, що московська мова не може імпонувати жодному філологу, жодному мовознавцю. Він був прибічником формування, власне, української термінології і номенклатури на основі народної мови, але у вченому тогочасному світі не знайшов підтримки.

Автори біографії зазначають, що гімназія привела свого найкращого учня в яромосквофільський часопис «Друг» тільки з причини відсутності інших видань, а мова його була далека від народної. Шовінізм Польщі й Москви процвітав. Принижувалася українська мова, робилося все, щоб показати в принизливому світлі українську культуру, щоб у підростаючого покоління вироблялася відраза до неї. Не дивно, що вихованці Дрогобицької гімназії, українці за національністю, дуже швидко ополячувалися, онімечувалися і мало хто залишався вірним своїй культурі.

Книга «Університет» охоплює найболючіші і найтрагічніші сторінки життя, тут вперше авторами введено в обіг низку архівних документів з історії цього навчального закладу, початки боротьби за національний характер, про роль учителів у становленні Франка, його діяльність у студентських товариствах, напружену працю в журналі «Друг» разом із письменником і громадським діячем Михайлом Павликом, стосунки з істориком і політиком Михайлом Драгомановим. Зрештою, тут іде мова про перший арешт та нещасливе Франкове кохання до Ольги Рошкевич.

П'ята книга «Не пора!» охоплює 1880-1885 роки життя письменника, коли його черговий раз арештовують. У цьому часі вмістилися і «нові знайомства», що мали б йому замінити втрачене кохання, і дискусії у товариських колах та на шпальтах газет із польськими соціалістами, і робота над першою політичною платформою «Програма польських і руських соціалістів Східної Галичини». Цього ж часу сформувалася його знаменита ідея служити рідному народові: «Нам пора для України жити».

Саме в цей період з'являються в житті І.Франка Юзефа Дзвонковська, Наталя Кобринська як зачинателька жіночого руху, майбутня дружина Ольга Хоружинська. Сприяє він творчості поетеси Юлії Кравченко, допомагає письменниці Климентині Попович, якій одного разу скаже: «Коли б я був незалежний від куска хліба і міг творити лиш те, чим повна моя душа, то я отут би замешкав (у лісі – М.В.), наче пустельник, і творив би, і творив залюбки! Мій голос тут, в

цім величнім настрої, міцнів би, як ерихонська, і ним пробував би я збудити народ мій зі сну вікового».

1885 – 1894 роки в житті І.Франка були насичені титанічною літературною, науковою та публіцистичною діяльністю, газетярською роботою «в наймах», тобто в польській періодиці, черговим арештом. Шоста книга Р.Горака і Я.Гнатіва так і називається — «Іван Франко. В поті чола». Тоді ж він одружується з Ольгою Хоружинською, навчається у Відні в аспірантурі і захищає докторську дисертацію. Тоді ж письменник активно займається і видавничою справою та редагуванням.

Сьома книга «Протистояння» присвячена 1894-1900 рокам. Автори аналізують стосунки письменника з М.Драгомановим, без котрого, стверджують біографи, неможливі були б В.Стефаник, Марко Черемшина, Лесь Мартович, М.Павлик. Розглядається і дискусія навколо громадських, літературних та політичних проблем Франка з Лесею Українкою, Оленою Пчілкою. Скрупульозно просліджуються вибори до віденського парламенту і галицького сейму, в яких брав участь І.Франко. Розкривається творчий процес письменника в час написання роману «Основи суспільності» поетичних збірок «Мій ізмарагд», «Зів'яле листя» та другого видання збірки «З вершин і низин».

Восьма книга «Роки страждань» біографічного циклу «Іван Франко» охоплює 1900-1906 роки життя Каменяра. Тут іде мова про стосунки письменника з митрополитом А.Шептицьким, і соціальна доктрина віри і церкви, і будівництво Франком власного будинку – мрії його дружини Ольги. Висвітлюється наукова та літературна праця Каменяра. Розкривається лабораторія написання поеми «Мойсей».

Назва дев'ятої книги «Катастрофа» говорить сама за себе. Йдеться про хворобу письменника, діагноз, лікування, сучасні дослідження недуги І.Франка. Але він не складає рук. Хоч руки вже йому відмовляють, Каменяр диктує твори своїм помічникам, а якщо вони відсутні, то бере зубами ручку, вставляє між пальці, обв'язує дротиком і пише. У цей час він пише повість «Великий шум», наукову працю «Нарис історії українсько-руської літератури», «Вавілонські гімни і псалми», безліч рецензій та перекладів.

Остання, десята книга з цього фундаментального життєпису про великого письменника, що його створили Р.Горак і Я.Гнатів, називається «Guo tendis?» (ч.1, «Відхід», ч. 2, «У притворі вічності»). Вони розповідають про останні роки життя І.Франка, окупацію Львова, перебування його у «Захисті українських січових стрільців», його смерть та похорони. А також увіковічення імені Каменяра через видання творів, назви вулиць та бібліотек його іменем.

Львів'яни Роман Горак та Микола-Ярослав Гнатів стали лауреатами Шевченківської премії у номінації "літературознавство та мистецтвознавство".

Франкова постать – як висока скеля поміж інтриг, цькувань, оббріхувань та намовлянь, височіє чистотою, жертвною посвятою. У Крок за кроком, як невтомні ратаї, пройшли життєвою дорогою дослідники Роман Горак і Ярослав Гнатів.

Цей творчий тандем – цілісний і гармонійний. Знання багатьох іноземних мов, обізнаність з архівами, залюбленість в історію, щире бажання пройти минулими дорогами буття українського народу, не оминувши «ані титли», зрештою, рідкісна інтуїція допомогли зробити чимало відкриттів на рівні новітнього осмислення низки подій у літературознавчому й біографічному виданні під назвою «Іван Франко». ґрунтовній розвідці Каменяря повернувся до самого себе – силою Духу і Чину.

Горак Р. Д., Гнатів Я. М. Іван Франко / Книга десята. Quo Tendis. Частина друга. У притворі вічності. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. – 360 с.

Книгою "Quo Tendis" завершується 10-томне біографічне дослідження "Іван Франко".

У другій частині цієї книги йдеться про життя Івана Франка під час окупації Львова російськими військами. Окремий розділ присвячений розповіді про перебування поета у "Захисті українських стрільців у Львові". У книзі описано дальший перебіг хвороби, смерть і похорон Каменяря, історію встановлення надгробного пам'ятника на Личакові та монумента навпроти Львівського університету, проаналізовано посмертні видання його творів.

У десятому томі, як і в попередніх, використано низку не введених у науковий обіг документів, які зберігаються у різних архівах.

Книга проілюстрована численними світлинами (деякі світлини публікуються вперше).

Михайло Василенко

НАШ ФРАНКО

Автори ведуть розповідь на широкому тлі подій сучасного Франкові українського духовного життя.

«...1885—1894 роки в долі Івана Франка були наповнені титанічною літературною, науковою та публіцистичною діяльністю, марудною газетярською роботою «в наймах», тобто в польській періодиці, і, що вже стало для нього звичним, — черговим арештом. Сталися суттєві зміни в особистому житті Каменяра — він одружується, навчається у Відні в аспірантурі та захищає докторську дисертацію», — зазначено в анотації.

Іван Якович Франко постає багатогранною особистістю з дивовижною працездатністю і великою волею до життя. Згадаймо, що тієї пори написано збірки оповідань «З вершин і низин» (1893), «В поті чола» (з передмовою Михайла Драгоманова), драму «Украдене щастя», роман «Основи суспільності», дослідження про Івана Вишенського. поему для дітей «Лис Микита» та низку інших творів. Народжується задум поеми «Мойсей», доводять автори унікального дослідження.

Науковість і глибину дослідження поєднано з есеїстичним складником, тож читати цікаво. Висновки ґрунтуються на свідченнях, які містяться в листах, спогадах, у матеріалах тодішньої преси.

Р.Горак і Я.Гнатів розповідають і про побут родини Франків. Народжуються діти: Андрійко, Тарас, Петрик, Гандзя... Часті переїзди з однієї квартири на другу... Ольга Франко щоліта виїздила з дітьми в село: то в Болехів, на запрошення Наталії Кобринської; то в Колодажне на Волині, до родини Косачів; а найчастіше — в Нагуєвичі, до родини Гриня Гаврилика, Франкового вітчима. Час від часу діти хворіють. Іван Франко мріє про видання літературного часопису (згодом постане журнал «Жите і слово»). Матеріальні негаразди спричиняються до чвар між подружжям: Ольга дорікає Іванові, що він розтринькує гроші на виготовлення шкіряних обкладинок для книжок.

Іван Франко постає людиною діла. Він не сперечається заради «з'ясування стосунків»: від людей неприхильних просто відвертається. Так було, наприклад, коли Наукове товариство імені Тараса Шевченка відмовило йому в членстві. Франко підноситься над суетністю і дріб'язковістю — і в цьому його велич.

Іван Якович цінував допомогу кожного, хто подавав йому руку підтримки на життєвих перехрестях. Так, Олена Пчілка утримувала Франкову родину ціле літо; Ян Каспарович позичив Франкові фрак для габілітації...

Іван Якович — турботливий батько. Бувають дні, коли він бавить дітей. Такі дні, як правило, минають у клопотах; а до літературної праці стає після десятої години вечора... Дружина в листах до Франка повідомляє, як почувуються діти. Родина в Нагуєвичах піклується про лелеку з підбитим крилом: хлопчики ловлять для нього жабенят, а Ольга дає дрібні гроші, щоби для лелеки наловили рибки. У листі до чоловіка Ольга просить з'ясувати, чи не взяли б лелеку на утримання у Стрийський парк. За власними клопотами родина не розучилася відчувати чужу біду. Тим часом наприкінці серпня сталася родинна трагедія: в Ольги горлом струменить кров...

Украї заклопотаний, Іван Франко рятується працею. Як реаліст, розуміє, що не зможе працювати ні професором, ані вчителем гімназії — влада не пробачить йому арештів. Але таки надіється, бо ж навіщо ота напружена праця у Відні!..

Р. Горак і Я.Гнатів ґрунтовно дослідили родоводи Трегубових — Хоружинських — Ігнатівичів; окремі світлини друкують уперше. Особливо зворушливою є подарована Ігнатівичам 12 грудня 1891 року світлина із зображенням Франкових дітей — синів Андрія і Тараса. Двоє хлопчиків із допитливими жвавими очима, у вишиваних сорочечках та свитках, притулилися один до одного голівками; старший поклав свою долоньку на груди меншого, обнімаючи його. Разом пильно вдивляються у будучину, не по літах серйозні. Принагідно зауважимо, що титанічну працю дослідників присвячено онукам авторів: першому онукові Р. Горака — Михайлові Гораку; онукові Я. Гнатіва — Теодору Рожанківському. Франкова традиція не перервалася: усе, що ми робимо, — заради наших нащадків.

Розкрито творчу лабораторію митця: як Франко писав вірші, а як — прозові твори. Віршам важать ритм, мелодія, тож письменник часто ходив мугикаючи, наспівуючи — так народжувалися поетичні строфи. Що ж до прозового твору, то автор визначив головну подію, навколо якої групував решту подій.

...1887 рік. Знаменний у житті Франка й у житті України. Вихід збірки «З вершин і низин» — однієї з найдивовижніших книжок ХІХ

століття. Цю подію згадано кількома рядками в газеті «Діло» за 26 лютого 1887-го. Збірку поезій чомусь не внесено до книги замовлень НТШ. Першим і єдиним, хто привітав появу збірки, був редактор «Зорі» Григорій Цеглинський: «Без ніяких заповіщень і оповіщень вийшли ці поезії; криючись неначе в своїй смирності перед оком світа, і оком преси, котра ж послідня, так своя, як і чужа, не зглянулась на них дотепер...» Книжку присвячено річниці шлюбу з Ольгою Франко; було написано й вірша-присвяту, який з невідомих причин до видання не потрапив...

Іван Франко активно підтримував жіночий літературний рух, зокрема дієво долучився до видання жіночого альманаху «Перший вінок», який укладали Олена Пчілка і Наталія Кобринська, - вихід цієї книжки було прийнято як історичну подію.

У книжці Р. Горака, Я. Гнатіва детально проаналізовано обставини третього арешту Івана Франка (1889) і розказано про загальний перебіг слідства. На основі фактів підтверджено цілковиту безпідставність арешту. Іван Франко перебував у тюрмі серед бандитів і злодіїв. Єдина рада — «була тепла осінь, а не холодна зима, як при першому арешті, і спів'язні не відривали його примерзлої до стіни голови, залишаючи там половину волосся». Влада обговорювала питання і про арешт Ольги Франко. Моторошно читати ці рядки: пригадаємо, які малі були діти в родині.

Франкову біографію подано в сув'язі з аналізом творів Каменяра. Так, на тлі родинного життя постає «Украдене щастя». Чи знайшов Іван Франко те своє щастя, якого шукав?.. Важко відповісти однозначно. Але, знаючи обставини його життя, розумієш причини народження твору. Хоча — річ була замовна. Франко замовив її сам собі, щоби взяти участь у конкурсі, сподіваючись матеріальної винагороди. У підсумку — третя премія... за твір світового масштабу!

Проблематику народного життя Іван Франко ставив на перший план у літературній і громадській діяльності. Він потребував політичної сили, яка поклала б в основу своєї програми українську національну ідею. Так народжувався задум «Мойсея»... Щоб написати такий твір, треба було прожити Франкове життя.

...В. Ягич у листі до О. Шахматова 24 січня 1912 року писав: «Україна, яка буде продуктивно розвиватися на півдні в більш

сприятливих кліматичних умовах, ставши окремою державою, забуде Росію. Нова Українська держава посіє ненависть до Росії за довговіковий диктат і через призму певного часу зовсім відмежується від Росії і повернеться до багатокультурної та демократичної Європи, тоді зламати Україну, на чолі якої будуть такі досвідчені галичани з віденським світоглядом, як І.Франко, буде неможливо».

Працю Романа Горака і Ярослава Гнатіва читаєш, як захопливий роман, у якому віддзеркалено наше життя, нашу історію, нашого Франка...

P.S. Вітаємо дослідників Романа Горака та Ярослава Гнатіва з присудженням Національної премії України імені Тараса Шевченка !

Марія Якубовська

Роман Дмитрович Горак народився 17 січня 1942, в м. Городок (Львівська область) — прозаїк. Заслужений працівник культури України. Кандидат хімічних наук, доцент.

Закінчив хімічний факультет Львівського університету ім. І. Франка та аспірантуру.

Директор Львівського літературно-меморіального музею Івана Франка.

Окремими виданнями вийшли твори «Гричі мені являлася любов», «Задля празника. У сутінках», «Лесь Мартович», «Між вогнями. Микола Устинович» (у співавторстві), «Городок», «Легенди Нагуевич», «Целіна, родом з Трускавця». «Марія. мати Франкова», «Одна із сотні тисяч безіменних», «Адреси пам'яті Івана Франка у Львові», «Адреси юності Франка в Дрогобичі», «Іван Франко та Жовківщина», «Загублені на Журавенщині».

У співавторстві з Я. Гнатівим видав книги:

- «Іван Франко. Книга 1. Рід Якова»,
- «Іван Франко. Книга 2. Цілком нормальна школа»,
- «Іван Франко. Книга 3. Гімназія»,
- «Іван Франко. Книга 4. Університет»,
- «Іван Франко. Книга 5. Не пора».

Корреспондент газеты «День» попросил Романа Горака ответить на несколько вопросов:

Общеизвестно, что в историю нашей литературы, соответственно — и национальной духовности, Иван Франко вошел как вторая фигура после Тараса Шевченко. Франковеды отмечают: Франко создал себе мощный монумент, вечно живой идеями, воплощенными в яркие художественные образы, равно как и взвешенными интеллектуальными трактатами по многим сферам, причем не только украинской — мировой жизнедеятельности. Первый мой вопрос к **Роману Горак**у касался европейскости литературы Франко, и на него Роман Дмитриевич отреагировал неожиданно остро.

— Когда спрашивают об европейскости Ивана Франко, меня это злит. Никто не говорит об азиатскости Ясунари Кавабата или европейскости Марселя Пруста. Так почему же, когда речь идет об Иване Франко, хотим подчеркнуть его европейскость? Неужели мы на маргинесе? Разве хотим в очередной раз подтвердить второсортность? Кому и почему должны доказывать, что являемся европейцами? Должен сказать, что в конце прошлого века, а тем более — в 1902—1904 годах, Иван Франко был самым популярным среди всех европейских писателей. Он на то время был сотрудником (о чем нам, к величайшему сожалению, мало известно) самой популярной газеты «Ди Цайт», которая в немецкоязычном мире задавала тон не только в литературе, но и в политике, экономике и остальных важных сферах. В «Ди Цайт» работал целый ряд известнейших в Европе поэтов и прозаиков. И наиболее точечные, ударные произведения Ивана Франко, подчеркиваю, печатались на немецком языке именно в этом издании. Например, новелла «На дні». Тогда же печатается «Терен у нозі», многие другие произведения. Напомню также, что наиболее скандальные вещи, которые возмущали всю Европу, Иван Франко печатал также в «Ди Цайт». То есть Иван Франко во всех позициях задавал тон в литературе.

— **Мы живем в городе, где с именем Ивана Франко связано очень много. Это и Национальный университет Ивана Франко, площадь и улица имени Ивана Яковлевича, мемориальный музей... Наконец, имеем на Лычаковском кладбище могилу Франко со всемирно известным надгробием авторства Сергея**

Литвиненко (1933 г.). Но если спросить о Франко у простого львовянина, как считаете, много он расскажет?

— Убежден, что все львовяне знают, кто такой Иван Франко, так как, начиная с первого класса, изучают его стихи. Знает ли молодежь глубоко творчество Франко — это другой вопрос. Но знает ли молодежь глубоко вообще о каком-либо деятеле? Публика есть публика — живет по своим законам. И брать знания простого гражданина в качестве критерия я бы не советовал. Лина Костенко справедливо назвала Львов «болотом». Но наше «болото» мало чем отличается от харьковского, херсонского, киевского и др. болота — всюду есть определенный процент людей, которые создают, к величайшему сожалению, такой наш негативный имидж. Так, в конце концов, было всегда. Безусловно, Иван Франко — личность, которая не дает покоя очень многим по сей день. Он чрезвычайно актуален до сих пор, необычайно предусмотрительный в отношении того, что будет происходить в перспективе, которую он очень хорошо видел. Это больше всего злит, поэтому постоянно пытаются Ивана Франко каким-нибудь способом принизить — любыми вещами. Франко не украинец. Кто он? Еврейского, немецкого и польского происхождения — украинского в нем меньше всего. И он не выходец из простых крестьян. Да, вам дадут огромные премии, гранты, допустим, от Джорджа Грабовича, если скажете, что Франко — шляхтич. Но народу не объясняют, что шляхтич — это гоноровое звание (как, например, заслуженный учитель или заслуженный работник культуры). Очевидно, что когда-то предки Ивана Франко заслужили себе за службу обществу такой титул, и он передавался из поколения в поколение. Хотя этот титул абсолютно никаких привилегий не давал — Франко их не имел. Унижают Франко разными способами. Я не буду называть имен людей, которые привели к личной трагедии Ивана Франко. Общество сподобилось дать Франко в помощь старую, старше его, женщину. Она не могла Ивана Яковлевича поднять, когда тот упал. Ждала, когда кто-то придет и поможет. Самое большее, что могла сделать, — положить Франко подушку под голову... Сам невесело шутил: «Заходили исключительные посетители, посмотреть, жив ли еще...» Такую имею епитимью за тот гениальный ум, который освещал целую нашу нацию.

— Как объяснить, что в таком благородном городе, как Львов, выдающийся поэт, публицист, мыслитель Иван Франко умер в бедности? Почему Львов не оценил Франко?

— Франко постоянно был в конфронтации с украинским сообществом. Это — во-первых. Во-вторых, достаточно кое-что почитать, где он пишет сам о себе, и другие его статьи, чтобы понять, как Франко на эти вещи смотрел. Он считался и считается врагом №1 для польского шовинизма, который никогда не гнушался методами борьбы с Франко. На то, что Франко остался умирать одиноким, — чрезвычайно много причин. Причем связаны они с тем противостоянием. Во-первых, по Львову чрезвычайно интенсивно продвигался слух о болезни Франко... Во-вторых, существовало мнение, что сифилис передается бытовым путем, так что желающих посетить Франко было очень мало. Если же кто-то приходил, то служанка должна была протирать лизолом или карболкой дверные ручки. Можете себе представить, как это влияло на Франко. Сам Франко был настолько психически измучен обстоятельствами своей болезни, что постоянно носил с собой карболку, мочил в нее руки — кожа на пальцах была выедена. Кроме того, представьте, какой был смрад от этой карболки... Что касается его болезни, то это было первое преступление польского шовинизма — Франко поместили в камеру, в которой было так холодно той лютой зимой, что ему голову утром отрывали от стены — примерзала. 90 процентов людей, живущих на Севере, болеют той же болезнью, что и Франко, — это ревматоидный артрит, который только перед Второй мировой войной был выделен как отдельная болезнь. А начинался он так, как обычные венерические болезни... Представьте себе, как должна была вести себя жена?! Как должны были вести себя дети?! И Иван Франко от того, бедный, страдал. Он так до самой смерти и остался жертвой того страшного недоразумения. Вы не представляете, как мне было сложно, когда организовывал группы ученых, чтобы они серьезно обратились к изучению болезни Франко. Все это четко выписано в моей книге «Катастрофа» — как у нас лечили Франко, чтобы как можно скорее загнать его в гроб. Вот и все! Этот момент вправду наиболее раздражающий. И я понимаю предыдущих исследователей жизни и творчества Франко, которые избегали ответа на этот вопрос, всегда подчеркивая, что для нас важнее творчество Франко, чем его личная жизнь и его болезнь. Добавьте к этому, что в период болезни он был настроен на активную работу, а он при любых

обстоятельствах работал, не покладая рук, но ему было тяжело найти секретаря, переписчика — ему все было тяжело. А сам он не мог ни перелистать страницы книжки или рукописи, ни писать.

— Мы с вами, Роман Дмитриевич, выросли и выучились в советское время, когда о Франко говорили двумя основными терминам — Каменяр и Вечный революционер. По вашему мнению, как правильно теперь преподавать его творчество? И нужно ли совсем перечеркивать написанное о нем в советском литературоведении?

- Категорически — нет! Иван Франко остается и Вечным революционером, и Каменяр. Только нужно объяснить, что понимают под этими понятиями. В советское время тоже были умные франковеды. Просто обстоятельства были такие, что у них были выкручены руки... Жаль, что Франко так умудрились замусолить, что многие действительно потеряли к нему интерес. (В конце концов, то же самое, например, произошло с прекрасным поэтом Тычиной. Люди нашего поколения хорошо помнят чуть ли не присказку: «Так, Тичина пише вірші, та все

гірші, гірші й гірші...»). Об Иване Франко рассказывали много и отовсюду — из того самого радио, представляя во всем как передового и безгрешного... Но, если уж говорить о нем в понимании советской идеологии, то у Франко были грехи — вспомним, хотя бы его «Не пора, не пора, не пора москалеві й ляхові служити!» На этот стих кривились. (И кривятся до сих пор). Почему-то, однако, не кривились на конгресс социалистов 1881 года в Швейцарии, где были Энгельс, Лавров и другие, и где нам, украинцам, советовали в той исторической ситуации, в которой мы оказались, ассимилироваться — с русскими. И сохранить только определенные элементы национальной культуры — например, так, «как прекрасно это сделал

Гоголь...». Или между поляками здесь, в Галичине. И никто даже не посмел выступить в нашу защиту. Страшно подумать... Когда издается закон о запрете украинского языка 1863 года, когда издается Эмский указ 1876 года — хоть бы кто-то в Европе крикнул: «Люди, что вы делаете?!». Не было ни карбонариев, ни революционной Франции, не гремел «Колокол» Герцена... Мы оставались в одиночестве со своими проблемами... А Франко, молодой юноша, как оказалось, перечеркнул тем стихом всю свою карьеру! А он очень хорошо понял, что нам, украинцам, светит, и сделал духовную установку...

— **«Захар Беркут» — это повесть о домонгольских русинских-украинских землях. Не считаете ли вы, что это произведение сверхактуально сегодня, когда Европа в очередной раз исключила из своей исторической памяти украинскую территорию и украинские смыслы?**

— Безусловно, мы скоро снова вернемся к этой повести... Эта повесть была самой читабельной на Большой Украине. Фактически, именно с «Захара Беркута» Большая Украина и начала узнавать Франко. Подход Ивана Франко к изображению этого периода очень интересно трактуется в литературоведении. А особенно его спор с издателем — Огоновским. Произведение писалось на конкурс журнала «Зоря», и Огоновский как представитель господствующей исторической версии имел большие претензии к роли князей, роли народных масс, к нашей роли вообще — как спасения целой Европы. Так, собственно, Иван Франко дал очень интересные ответы... Перейду к современности. Несколько лет назад я написал либретто к опере «Данила Галицкий» (музыка Мирослава Волынского. — Т.К.). Опера была принята, но на раз провалилась... Сначала все было идеально, но говорили, что нет денег на постановку. Теперь речь идет о том, что уже есть претензии у исполнителей и т.д. Произведение имело другое название — «Спасение Европы». Мне хотелось показать, какие жертвы мы принесли, чтобы спаслась от монгольского нашествия европейская цивилизация. И как благодаря нашим жертвам развивалась Европа. Мне казалось, что, когда во Львов придет вся Европа на Чемпионат-2012, возможно, кое-кто и заглянет в оперный, посмотрит спектакль и поймет, что к чему, поймет, что надо и нам поклониться. Что наше нынешнее жалкое положение тоже обусловлено тем, что когда-то мы должны были

жертвовать собой чисто по-христиански, чтобы спасти мир. К величайшему сожалению, все очень быстро в истории забывается...

образ любого человека.

— **Что считаете как исследователь жизни и творчества Франко наибольшим для себя открытием?**

— Интересный вопрос... Вся жизнь Франко — страшный пример того, как невероятно много человек в жесточайших условиях может сделать для других. Франко показал это во всем. Мы сегодня не можем говорить ни об украинской истории, ни об украинском писательстве, ни об украинской этнографии без Ивана Франко. И фигура Франко — это как начало координат, отсюда все начинает накапливаться. Ни один порядочный исследователь Галичины не может обойтись без работ Франко — чтобы его критиковать, или соглашаться с ним, или определять его гениальность... Но это — Иван Франко, который задавал тон, задавал ритм во всей нашей галицкой жизни. И это прекрасно поняли уже в 1898 году, когда у нас была куча юбилеев — 250 лет начала национально-освободительной борьбы Богдана Хмельницкого, 30-летие «Просвіти», 25 лет научного общества имени Шевченко, 50 лет отмены крепостного права, 100 лет от написания «Энеиды» Котляревского. Эти юбилеи в Галичине хотели праздновать без участия Франко, который для этих вещей сделал максимально много. Тогда выступила украинская молодежь, которая организовала юбилей Ивану Франко (к 25-летию литературной деятельности) накануне торжеств, которые состоялись в театре Скарбка (теперь — театр Марии Заньковецкой. — Т. К.), и таким образом доказала, что без Франко наше будущее невозможно и Иван Франко именно тот, кто должен вести нацию за собой, то есть признали своим лидером.

— **Достаточно ли посетителей в музее?**

— Предостаточно! Мы очень рады, что к нам приходят дети. Я убежден, что каждый раз, когда они приходят, их глаза к концу экскурсии становятся совсем другими. У них даже походка изменяется, так как понимают, куда попали и кто такой Франко. Это, как правило, дети старшего школьного возраста. Приходя к нам, сначала говорят, как и на улице — «типа», «короче», «конкретно», а потом, вижу, им стыдно употреблять такие слова. Пусть на короткое время, но так есть, так как они ощутили, что есть выше и блаженнее тех вещей, в которых они находятся ежедневно.

Гнатів Микола – Ярослав Миколайович - сучасний львівський письменник. Народився 29.10.1937 р. у м. Миколаєві, Львівської області. Син корінного міщанина Миколи Гнатіва. Вчений, письменник, громадський і політичний діяч. Закінчив середню школу №1

м.Миколаєва і факультет автоматики Львівської політехніки (1964). З 1965 р. викладає в університеті Львівська політехніка, доцент кафедри обчислювальної техніки. Автор близько 100 наукових праць з інформатики, зокрема з області обробки зорових і мовних зображень, в т.ч. 10 авторських свідоцтв на винаходи.

Один з провідних діячів відродження громадського і політичного життя у Львові в кінці 80-х — на початку 90-х років. Депутат обласної ради першого і другого демократичного скликань (1990 — 1998), заступник голови обласної ради (1996 — 1998). Очолював процеси приватизації комунального майна області. Цикл статей і нарисів з цих проблем публікував у «Інформаційному бюлетні з приватизації комунальної власності області», якого був редактором і видавцем у 1992 — 1994 рр.

Член спілки письменників України, автор (спільно з Романом Гораком) ряду повістей-есе («Червоні коні», «Ювілейний дар», «Віра батьків», «Між вогнями») і роману-есе «Микола Устиянович». Йому належать також повісті-есе «Віра батьків» та «Церква при дорозі», нариси, гуморески та досліджень з історії української культури, визвольних змагань та історії церкви. У період цензурних обмежень ряд статей було опубліковано в українському часописі «Наше слово» (в 1980-х рр.), який видався у Варшаві, під псевдонімом «Ярослав Миколович» та самвидавці «Євшан-зілля» (1987 - 1990 рр.) під псевдонімами «Ярошевський», «Столецький», «Ник Тарський».

Інтерв'ю Тараса Вархоляка з Миколою-Ярославом Гнатівом.

- Роман Горак за освітою -- хімік, а ви викладаєте на кафедрі автоматизованих систем управління. Як сталось, обоє взялися писати книгу про біографію Франка?

-- Освіта тут ні до чого, важливе бажання, а його у нас було пребагато! Почалось усе з нашого спільного зацікавлення. 1978-го у газеті "Ленінська молодь" редактор ризикнув надрукувати наш роман-есе чи то повість-есе "Ювілейний дар" у рубриці колонка з продовженням.

А вже по появі нашого твору у іншому виданні -- "Львовская правда" вийшла публікація з критикою нашого "Ювілейного дару". Після неї ми мали величезні проблеми і у той момент пропали наші наукові кар'єри: Романова -- у хімії, а моя -- у сфері автоматизованих систем. Але саме того періоду, 1978 року, почалася наша робота над книгою "Іван Франко".

-- Тобто це не десятиліття, коли книга виходила, аж 32 роки...

- Так, ми збирали інформацію, думали вкласти її в одну книгу від народження, шкільних літ, гімназії і тодішніх товаришів до смерті й пам'яті в сучасному світі. Але у нас вийшло 900 сторінок! Побачили, що в одну книгу ніяк не вкладаємося. От і взялись видавати окремими томами. Почали з родоводу Якова Франка. Бо частенько там десь казали, що Іван був німцем чи сином "жидваря" або ж "полячком". А ми дійшли аж до XV століття і знайшли українських селян з Тернопілля. Тобто, не був Франко ні поляком, ні німцем.

-- Над яким томом робота вам далася найважче?

-- Мабуть "Протистояння" -- про суперечки, дискусії з Драгомановим, Лесею Українкою, бо це ж родина, ще з Михайлом Павликом, який засліплено довіряв Драгоманову, і з третього боку -- сам Іван Франко. Тональність листування цих людей бала дуже жорсткою. Тому й сама книга далася нам дуже важко.

-- А як ви збирали інформацію, це ж купи матеріалу: як ви поділили роботу з Гораком?

- Зазвичай ходили разом. Умовно кажучи, коли йшли до бібліотеки, Роман брав українську газету "Діло", а я - польськомовну "Газету львівську". І вивчали. А після того ввечері йшли один до одного додому і працювали разом. Частенько ходили попри музей Франка, його колись очолював такий цікавий директор, який нібито був десь колись радянським партизаном, а тоді бігав від дерева до дерева з думкою, що сховається від "бандерівців"... Та де ж би я міг тоді подумати, що Ромко Горак очолить музей Франка!

- Бачу, що робота над біографією Франка займала дуже багато як вашого, так і Горакового часу. Ваші дружини не обурювалися, що надаєте їм замало уваги?

-А ми взяли і одну з книг присвятили своїм дружинам: "З присвятою за терпіння й любов, малим за велике" (*сміється*). Роман -- своїй дружині Любові Пиріжок, а я -- Юліанні Устиянович.

- Мабуть, проблеми спіткали вас і тоді, коли взялись видавати книгу. Нині видавництва не дуже захоплюються біографіями...

- Перші три томи ми наївно видавали за власний кошт у видавництві "Місіонер". А вихід у світ четвертої книги збігся зі святкуванням 150-річчя від дня народження Івана Франка. То ректор Франкового університету Іван Олександрович Вакарчук мав з нами розмову і каже: "Видайте то в мене".

Відтоді решта книжок побачили світ у видавництві університету імені Івана Франка. На виданні "Іван Франко" й інформацією про музей Івана Франка додався ще й університет його імені. Але, як казав один львівський фотограф: "Газету Леніним не іспортіш". Отак і я кажу: "Франком книжку не зіпсуєш".

- Ви отримаєте Шевченківську премію. А чим займатися після того?

- Історією рідного міста Миколаєва, того, що у Львівській області. Хочу написати про рідну вулицю, бо на ній ставалося дуже багато цікавих подій. Цьому заняттю і присвячу свій час.

Бібліографія

84.4Ук7

Горак Р.Д. Задля празника;У сутінках : Роман - есе. К.: Рад.письменник, 1989.

84.4Ук7 Горак Р.Д. Тричі мені являлася любов: Повість-есе. - К.: Рад.письменник, 1983.

Василенко М. Грунтовий, унікальний життєпис Івана Франка /М. Василенко. // Українська літературна газета.- 2011. - № 2 (8 лютого).

Подранецька Н. Берег любові. [Текст] / Н. Подранецька // Українська література в загальноосвітній школі. - 2007. - **№ 12**. - С. 33-40.

Якубовська М.Наш Франко [Текст] / М. Якубовська // Літературна Україна . - 2011. - **№ 9**. - С. 12.

